

สรุปผล

การดำเนินโครงการทัศนศึกษาเรียนรู้ชุมชนพหุวัฒนธรรม กิจกรรม “เมื่อนักศึกษามุสลิมเยือนวัดและนักศึกษาพุทธเยือนมัสยิด” ณ ชุมชน ต.ตะโหนด อ.ตะโหนด จ.พัทลุง (ครั้งที่ 2) วันเสาร์ที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2551

คณะนักศึกษาไทย นักศึกษาต่างชาติ คณาจารย์และบุคลากรจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เดินทางถึงวัดตะโหนดเวลา 09.30 น. ทักทายชาวบ้าน คณะกรรมการสภาลานวัดตะโหนดที่มาต้อนรับ และเข้าร่วมการเสวนาแลกเปลี่ยนและฟังบรรยายเรื่อง “วิถีของชาวไทยพุทธและการอยู่ร่วมกันกับชาวไทยมุสลิม” ณ ลานวัดตะโหนด

ก่อนที่จะมีการพูดคุยและเปลี่ยนประสบการณ์กับวิทยากรนั้น อาจารย์โชคชัยให้แนะนำตัวนักศึกษาทั้งนักศึกษาไทยและนักศึกษาต่างชาติ วิทยากรคนแรก คือ ลุงวรรณ ชุนจันทร์ รองประธานสภาลานวัดตะโหนด มาเล่าให้ฟังเรื่องราวประวัติความเป็นมาของตะโหนด ว่าสมัยก่อนนั้น ตะโหนด มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และเป็นชุมชนที่มีมุสลิม 100 % ในสมัยนั้นแต่เมื่อการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่มีคนไทยพุทธเข้ามา ทำให้มีประชากรที่นับถือศาสนาพุทธมากขึ้นเพราะว่ามีคนมุสลิมไปแต่งงานกับคนพุทธ บางทีคนพุทธไปแต่งงานกับคนมุสลิมทำให้ในปัจจุบันมีคนมุสลิมและคนพุทธผสมผสานกันในหมู่บ้าน ตอนนี้มีคนมุสลิมทั้งหมดประมาณ 60 % และคนพุทธประมาณ 40 % ไปมาหาสู่กันตลอดเวลา ส่วนชื่อของ อ.ตะโหนด ก็มาจากคนมุสลิมที่มี ชื่อว่า “โตะโหมด” ที่มาบุกเบิกและก่อสร้างหมู่บ้านที่นี่เป็นครอบครัวแรกและชื่อนี้เรียกต่อๆ กันมาหลายชั่วคนก็เลยกลายมาเป็นชื่อหมู่บ้าน ตอนนี้ก็ยังมีพิธีกรรมทั้งพุทธและมุสลิมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับโตะโหมดทุกปี

ลุงวรรณ ชุนจันทร์ รองประธานสภาลานวัดตะโหนด เล่าว่า หลักฐานที่บ่งบอกถึงความมีอยู่ของหมู่บ้านในประวัติศาสตร์ มีหลักฐานอ้างอิงอยู่ 3 อย่างด้วยกันคือ หนึ่ง คลองที่ทอดผ่านหมู่บ้าน ที่อยู่หน้าสนามหน้าโรงเรียน สอง หนองโตะโหละ และสาม วัด กุโบร์ กุโบร์คือเป็นที่ฝังศพของคนมุสลิมทำให้หมู่บ้านที่นี้ที่ตั้งอยู่ในที่เดียวกัน และก็มีหมู่บ้านอีกหมู่บ้านหนึ่งเป็นคนไทยพุทธ 100 % ที่อยู่ร่วมกัน

มานาน โดยหลักฐานอ้างอิง คือ วัดที่มีอายุเก่าแก่ กว่า 100 ปี และ เขาหัวเขาที่เป็นตัวบ่งบอก ถึงความเก่าแก่ของที่นี่ในการตั้งรกรากของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม การอยู่ร่วมกันระหว่างไทยพุทธและไทยมุสลิมประมาณ 50 - 60 ปีที่นี่ไม่มีเรื่องทะเลาะกัน แต่จะเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดมา มีการผสมผสานกันระหว่างคนไทยพุทธและคนไทยมุสลิมเนื่องจากการอพยพมาอยู่ที่นี่และก็มีบางที่มีการแต่งงานข้ามศาสนา กัน เช่นบางครั้งคนไทยมุสลิมไปแต่งงานกับคนไทยพุทธ และบางครั้งคนไทยพุทธไปแต่งงานกับคนไทยมุสลิมทำให้ที่นี่ มีความเป็น “พหุวัฒนธรรมสูง” มากซึ่ง 2 หมู่บ้านที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยที่ทุกคนเข้าใจกันเพราะเป็นพี่น้องร่วมสายเลือดเดียวกัน เป็นพี่น้องร่วมสายธรรมเข้าใจซึ่งกันและกัน ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกัน ให้เสรีภาพกัน และไม่ก้าวก่ายกันในเรื่องพิธีกรรมทางศาสนา มีการช่วยเหลือกันในเรื่องอาหาร ผัก เงิน ที่เอาไปให้มัสยิด ช่วยเหลือในเรื่องการศึกษา ทำอาหารปรุงอาหาร เมื่อพี่น้องมุสลิมจัดงาน และร่วมกิจกรรมกัน ชาวไทยพุทธก็ไปช่วยกันในเรื่องที่ไม่ขัดกับหลักการศาสนาของพี่น้องมุสลิม ในการสร้างสังคมร่วมกัน เวลามีงานแต่งงาน การแสวงบุญของพี่น้องมุสลิม ชาวไทยพุทธก็ไปช่วย ทำให้ความสมัครสมานสามัคคีเกิดขึ้นและ ด้วยการบริโภคของเก่าที่เรามีส่วนร่วมโดย มีสวนผลไม้ ทุเรียน พันธ์ไม้ต่างๆ ประมาณ 10 ไร่ร่วมกัน เวลาออกผล ก็ประกาศให้ลูกหลาน มากินด้วยกัน มาแบ่งปันกัน นับญาติกันสายไหนในเชื้อสายของตระกูล ของปู่ ย่า ตา ยาย ทำให้คนในหมู่บ้านมีความกลมเกลียวกัน

หลังจากนั้นลุงวรรณก็ได้เล่าถึงสภาพสังคมของตะโหมดว่า ป่าไม้ถูกทำลายไปมาก สายน้ำที่เคยอุดมสมบูรณ์ก็เสียหายไปมากพอสมควรเพราะว่าไม่มีการควบคุม ทำให้มีการรณรงค์เพื่อดูแลป่าไม้ไม่ให้ถูกทำลายไปมากกว่านี้ มีการผลักดันให้มีป่าชุมชน มีธนาคารสายน้ำ ฝ่ายน้ำ กักเก็บน้ำ และลดการใช้สารเคมี เพื่อที่จะไม่ให้มีสารเคมีในดิน เพื่อให้ลูกหลานรุ่นต่อไปได้เห็น แต่ว่าเป็นปัญหาหนักของตะโหมดที่มีการย้ายออกไปอยู่ที่อื่น เพราะเศรษฐกิจไม่ดีก็ต้องออกไปหางานทำในเมืองจำนวนมาก ทำให้ในหมู่บ้านในตะโหมดมีแต่คนแก่ๆ คนในหมู่บ้านก็เลยมาหาทางออกร่วมกันอย่างสันติ โดยมีการตกลงร่วมกันว่า ไม่ให้ย้ายออกไปไหน จะต้องปลูกข้าวเอง “ออกปาก” ทำนา ปลูกข้าว ก็ ช่วยกัน และถามสารทุกข์สุกดิบกัน อยู่ร่วมกัน ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ไม่มีการฆ่ากัน ประเพณีประนอนกันและก็ได้สร้างอนุญาโตตุลาการหมู่บ้าน เพื่อที่จะไกลเกลี่ยในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อความสงบเรียบร้อยและเกิดสันติสุขในสังคม

เมื่อลุงวรรณกล่าวเสร็จสิ้น หลังจากนั้นท่านพระครูก็ได้เล่าต่อในเรื่องของประเพณีและวัฒนธรรมของคนไทยพุทธที่ทำกันมาและปฏิบัติกันในรอบ 1 ปี ซึ่งท่านพระครูได้เริ่มต้นด้วย การทักทายด้วยคำว่า “เจริญพร” โยม แก่นักศึกษาและบรรดาคณาจารย์ ท่านพระครูได้เล่าว่าคนไทยพุทธในตะโหมดเป็นที่รู้กันว่าในแต่ละปีคนไทยพุทธมีประเพณีอะไรบ้างและพี่น้องคนไทยมุสลิมมีประเพณีอะไรบ้างในแต่ละปี ซึ่งเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เข้าร่วมกิจกรรมและประเพณีเท่าที่สามารถเข้าร่วมได้ ทำให้ที่นี่มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันทั้งปี รวมไปถึงช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ เท่าที่สามารถช่วยเหลือกันได้ ทำให้เกิดการสอดรับกันในการใช้ชีวิตระหว่างทั้ง 2 ศาสนาและ 2 หมู่บ้าน ที่แตกต่างกันและอยู่ใกล้กัน คนไทยพุทธและคนไทยมุสลิมต่างก็มาช่วยเหลือกัน จะเป็นอย่างไรทุกปีเป็นอาจินตามประเพณีและวัฒนธรรมของคนไทยพุทธที่มีในแต่ละเดือน

ท่านพระครูได้ให้ความรู้กับทุกคนว่า เดือนมกราคมเป็นเดือนทำบุญตักบาตรปีใหม่ เครื่องมือสากลเกี่ยวกับชีวิต เดือนกุมภาพันธ์ ไทยพุทธและไทยมุสลิม วันมาฆบูชาเวียนเทียนใหญ่จะเป็นเวลาบ่ายหรือกลางคืนก็ได้ เดือนมีนาคมเป็นฤดูแล้งฤดูเก็บเกี่ยวในช่วงทอดผ้าป่า เดือนเมษายนเป็นช่วงสงกรานต์ ทำบุญสงกรานต์ เดือนพฤษภาคมและมีถุนายน เยาวชนจะบวชสามเณร เดือนกรกฎาคมมีเทศกาล เข้าพรรษาประมาณ 3 เดือน วัดใดวัดหนึ่งก็ได้ เดือนสิงหาคมมีการทำบุญอุทิศให้เปรต หรือการชิงเปรตที่พวกเราได้ยินกัน เดือนกันยายน และเดือนตุลาคมมีการชักพระ ทอดกฐิน ออกพรรษา มีพี่น้องมุสลิมเข้ามาร่วมในสภาวะที่สามารถร่วมได้ ส่วนเดือนพฤศจิกายน มีเทศกาลลอยกระทงที่ลอยความไม่ดีของตัวเองไปกับสายน้ำ และสุดท้ายเดือนธันวาคม ทำบุญสิ้นปีเก่าเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ ต่อมาท่านพระครูก็ได้อธิบายเกี่ยวกับ องค์ประกอบสำคัญในเขตสังฆาวาสก็มี “กุฏิ” สมัยก่อนจะแยกกันเป็นหลัง ๆ อยู่รวมกันหลาย ๆ หลัง เช่น กุฏิเรือนไทย เรียกว่า “กุฏิหมู่” หรือ “หมู่กุฏิ” บางแห่งสร้างเป็นหลายชั้นและหลายห้อง เรียกว่า “กุฏิแถว” และที่นั่น “หอภัตตาคาร” เรือนหรืออาคารที่พระภิกษุสงฆ์ใช้สำหรับเป็นที่ฉันอาหารร่วมกัน ตามหลักพระธรรมวินัยแต่ครั้งพุทธกาล พระภิกษุเมื่อรับบิณฑบาตแล้วจะต้องปลีกตัว เพื่อไปฉันอาหารแต่เพียงลำพัง “กัปปิยกุฏิ” หมายถึง เรือนหรือโรงที่ใช้สำหรับเป็นที่เก็บอาหารรวมของพระภิกษุสงฆ์ “วัจจกุฏิหรือเว็จกุฏิ” คือ อาคารที่ใช้สำหรับเป็นที่ขับถ่ายของพระภิกษุสงฆ์ในวัด เรียกอย่างภาษาชาวบ้านว่า “ถาน” สมัยก่อน “หอไตร” เป็นอาคารประเภทหนึ่งในงานสถาปัตยกรรมไทย ที่สร้างขึ้นในเขตพุทธสถาน เพื่อใช้เป็นที่เก็บรักษาคัมภีร์ทางศาสนา “ชั้นตอมร” แปลว่า เรือนไฟ หมายถึงอาคารหรือโรงที่ใช้เป็นที่รักษาไฟและใช้ต้มน้ำของพระ “ศาลาโรงธรรม” เป็นศาลาที่พระภิกษุใช้เป็นี่แสดงพระธรรมเทศนาในวันอุโบสถหรือวันพระ ส่วน “พระ” คือผู้ปฏิบัติและ “กูโบร์” คือเป็นที่ฝังศพของชาวมุสลิม “มัสยิด” คือ ที่ประกอบศาสนกิจของชาวมุสลิม

ท่านพระครูได้กล่าวต่อไปถึงประเด็นการปฏิบัติระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมก็อยู่ร่วมกันได้ด้วยการทำประเพณีของแต่ละฝ่าย ไม่ก้าวก่ายกันพี่น้องไทยมุสลิมก็ทำไป ในส่วนของคนไทยพุทธก็ทำไปในส่วนของพุทธ ในแต่ละปีมีงานที่ทั้งชาวพุทธและชาวมุสลิมทำร่วมกันประจำปีอย่างเช่น ไปเยี่ยมกูโบร์ ซึ่งจะมีการนัดวันกัน เพื่อจัดประเพณี 2 ศาสนาที่ปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน หลักปฏิบัติในส่วนของคนมุสลิมก็ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีบางกิจกรรมที่สามารถทำร่วมกันได้ก็ทำร่วมกัน และ

ท่านพระครูก็ได้กล่าวเรื่องหลักปรัชญาของคนไทยพุทธของคำว่า “บวร” คือบ้าน วัด โรงเรียน ทั้ง 3 อย่างนี้ทำให้สังคมดีขึ้น ที่ต้องอาศัยบ้านในการสร้างคนในชุมชน โรงเรียนในการสอนคนในชุมชนให้มีความรู้ และวัดที่มีส่วนทำให้คนมีจิตใจที่สงบคิดถึงธรรมในการสร้างสังคมต่อไป ส่วนคนมุสลิมต้องยึดคำว่า “บรม” คือ บ้านที่ต้องสร้างคนของมุสลิมให้เกิดความอบอุ่น โรงเรียนที่สร้างให้คนในหมู่บ้านมีความรู้ และมียึดที่ทำให้คนในชุมชนเข้าใกล้กับพระเจ้าของพี่น้องมุสลิม ซึ่ง 3 อย่างนี้เป็นตัวส่งเสริมการสร้างสังคมในการพัฒนาสังคมที่เชื่อมโยงกัน ปรัชญาที่ชาวตะโหมดยึดเป็นหลักในการพัฒนาคนในหมู่บ้านทั้งของคนไทยพุทธและคนไทยมุสลิม

ลุงสะเด็น รุ่งเรือง

ลุงสะเด็น รุ่งเรือง ซึ่งเป็นแกนนำหมู่บ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนไทยพุทธ เป็นผู้แปลจากภาษาไทยที่ท่านพระครูพูดเป็นภาษาอังกฤษเพื่ออธิบายให้นักศึกษาต่างชาติเข้าใจ จากนั้นมีการพูดคุยร่วมกัน มีนักศึกษาตั้งคำถามกับท่านพระครูและลุงวรรณ โดยมีคำถามเกี่ยวกับเปรตในศาสนาพุทธที่มีการชิงเปรตมันเป็นอย่างไร ท่านพระครูได้กล่าวว่า การชิงเปรตเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศผลบุญส่วนกุศลให้กับเปรตเป็นที่มาของเทศกาลที่ทำบุญเดือนสิบและอีกคำถามหนึ่งเกี่ยวกับปัญหา 3 จังหวัด ซึ่งเป็นคำถามที่น่าสนใจ คือ จากปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันนี้นั้นตะโหมดได้รับผลกระทบอะไรบ้าง

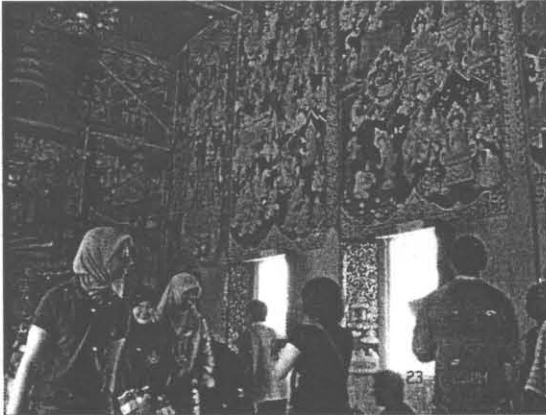
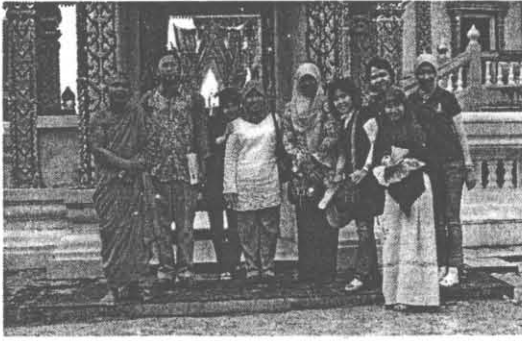
ลุงวรรณ ตอบว่า ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น ตะโหมดรับมืออย่างแรกก็คือ ประคับประคองไม่ให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้ขยายวงกว้างมาถึงที่นี่และไม่ให้เข้ามาในมืออิทธิพลในตะโหมดได้ ป้องกันไม่ให้มาถึงและในส่วนของชุมชนไม่ให้เกิดการหมางใจกัน อยู่กันอย่างไว้เนื้อเชื่อใจกัน ไม่มีการรู้สึกที่ไม่ดีต่อกัน ซึ่งในอดีตความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยพุทธและคนไทยมุสลิมนั้น เป็นปกติไม่มีผลกระทบแต่อย่างใดเพราะเราอยู่อย่างเข้าใจกัน ทั้ง 2 ฝ่าย ช่วยเหลือกัน และที่สำคัญการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข สำคัญกว่าอย่างอื่นทั้งหมดในท่ามกลางความหลากหลาย

นักศึกษาพุทธ มุสลิมและฮินดู ทั้งชาวไทยและต่างชาติร่วมเรียนรู่วิถีวัฒนธรรมและ การอยู่ร่วมกันผ่านมุมมองและวิถีของชาวไทยพุทธ ณ ลานวัดตะโหนด

หลังจากที่มีการพูดคุยกันในเรื่องราวต่างๆ ท่านพระครูได้นำนักศึกษาเข้าไปเยี่ยมชมสถานที่สำคัญต่างๆที่มีอยู่ในวัด บางสถานที่ที่มีอายุกว่า 100 ปี เริ่มจากที่หอสมุดของวัด ที่สามเณรพักอาศัย ท่านพระครูได้พาคณะผู้ทัศนศึกษาเข้าไปเยี่ยมชมบริเวณเรือนที่พักอาศัยของพระ สามเณร เรือนที่ไปเยี่ยมชมนี้เป็นเรือนที่สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง และมีการตกแต่งอาคารอย่างสวยงาม สมัยก่อนจะแยกกันเป็นหลัง ๆ ปลูกในบริเวณเดียวกันหลายๆ หลัง เช่น กุฏิเรือนไทย แต่ที่นำสังเกตอย่างหนึ่ง สำหรับกุฏิแห่งนี้ พระสามเณรอยู่รวมกัน ไม่ได้แยกเป็นหลังๆ เป็นอาคารหลังใหญ่และจัดแบ่งเป็นห้องๆ สามเณรจะอยู่ด้วยกันทั้งหมด 10 รูป ในแต่ละห้อง หลังจากนั้นท่านพระครูก็พาไปเยี่ยมชม อุโบสถ ซึ่งเป็นอาคารที่ใช้เป็นสถานที่เฉพาะสำหรับพระภิกษุสงฆ์ทำสังฆกรรม ซึ่งอยู่อีกฝั่งหนึ่งของบริเวณวัด

เมื่อเดินเข้าไปในตั่วอุโบสถ ภายในมีการวาดภาพสีโดยรอบ ตั่วอุโบสถทั้งในและนอกตั่วอาคาร จะมีการแกะสลักไม้ที่มีความละเอียดและสวยงาม ในขณะที่เดินเยี่ยมชมอยู่นั้นท่านพระครูได้อธิบายถึงเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับวัดและสิ่งก่อสร้างที่อยู่ในบริเวณวัด นักศึกษาทั้งไทยและต่างชาติได้มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยในประเด็นที่เกี่ยวกับวัด และมีการเปรียบเทียบระหว่างมัสยิดในศาสนาอิสลามกับวัด ในศาสนาพุทธว่ามีหน้าที่ ความสำคัญและความต่างกันอย่างไรรวมทั้งมีการถ่ายภาพเพื่อเก็บเป็นที่ระลึกว่าครั้งหนึ่งเคยมาเยี่ยมชมวัดแห่งนี้

คณะผู้ทัศนศึกษาชุมชนตะโหนดเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ ภายในบริเวณวัด และถ่ายรูปร่วมกันเป็นที่ระลึก

หลังจากนั้นคณะผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เดินทางไปยังอีกหมู่บ้าน “บ้านควน” ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านชาวไทยมุสลิมที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนตะโหนดเช่นกัน เมื่อมาถึงมัสยิดประจำหมู่บ้านนักศึกษาได้ร่วมกันรับประทานอาหารกับชาวบ้านและพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ทัศนคติกับชาวบ้านในระยะเวลาหนึ่ง จากนั้นอาจารย์โชคชัยได้เริ่มเข้าสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมโดยใช้ห้องเรียน ตาติกา ของชาวมุสลิมที่ปลูกอยู่ข้างๆ มัสยิด ซึ่งมี โต๊ะอิหม่าม คอเต็บ บิลาล และผู้นำชุมชนอื่นๆ อาทิ สมาชิก อบต. และผู้ใหญ่บ้าน โดยอาจารย์โชคชัยได้ให้นักศึกษาทั้งไทยและต่างชาติแนะนำตัวว่ามาจากไหนกันบ้าง เรียนอยู่คณะอะไรและให้วิทยากรที่จะมาพบปะกันได้แนะนำตัว

เมื่อเสร็จสิ้นการแนะนำตัวแล้ว จึงเริ่มการพูดคุยกันโดยโต๊ะอิหม่าม ได้อธิบายถึงตำแหน่งต่างๆ ของคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ในมัสยิด โต๊ะอิหม่ามได้เล่าว่า ในมัสยิดนั้นจะมีคณะกรรมการประจำมัสยิด มีหน้าที่ทำงานในวาระต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาหรือสังคม โดยมีตำแหน่งเช่น โต๊ะอิหม่าม ที่เป็นผู้นำของชุมชนในการนำละหมาดหรือเป็นผู้นำในพิธีกรรมต่างๆ ส่วนคอเต็บ คือ ผู้ที่มีหน้าที่ในการเทศนาในการทำพิธีกรรมต่างๆ การทำงานของคณะกรรมการมัสยิด ส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมัสยิดเป็นหลักและเป็นการช่วยกันจัดการบริหารมัสยิดเช่น การจัดการมัสยิดในเรื่องของการนำละหมาด ในวันธรรมดาหรือว่าวันตรุษ (วันรายอ) การเก็บเงินเข้ามัสยิด การแจกจ่ายชะกาต (ทาน) คนมุสลิมจะละหมาดวันละ 5 เวลา ผู้ชายทุกคนจะมาละหมาดที่มัสยิด วังสนทนาได้พูดคุยกันในประเด็นของสถานที่ที่ทำให้คนมุสลิมมีจุดศูนย์กลางในการพบปะกัน คือ มัสยิด

วันเสาร์และวันอาทิตย์จะมีการสอน “ตาดีกา” ซึ่งเป็นการเรียนการสอนศาสนาอิสลามสำหรับเด็ก คือจะเรียนตั้งแต่เช้าจนถึงละหมาดซุฮรี (ละหมาดช่วงเที่ยงของคนมุสลิม) หลังจากนั้นเด็กก็จะกลับบ้าน วิชาที่เรียนเป็นวิชาที่เกี่ยวกับหลักความเชื่อและประวัติศาสตร์อิสลามที่ทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจที่มาของศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตประจำของคนมุสลิม สำหรับชายมุสลิมในวันศุกร์ก็ไปฟัง “คุตบะฮ์” หรือการฟังเทศนาในเรื่องศาสนา จากนั้นโต๊ะอีหม่ามได้กล่าวถึงการใช้ชีวิตของคนไทยมุสลิมร่วมกับคนไทยพุทธที่หมู่บ้านนี้ ทั้งเรื่องการจัดกิจกรรมร่วมกันและการร่วมกันสร้างสิ่งก่อสร้าง อาทิ พี่น้องชาวไทยพุทธร่วมกันช่วยเหลือในการก่อสร้างศาลาต่างๆของมัสยิด และบางครั้งชาวไทยมุสลิมก็ช่วยเหลือพี่น้องชาวไทยพุทธในด้านการสร้างอาคารสิ่งก่อสร้างของพี่น้องไทยพุทธ และในกิจกรรมด้านต่างๆที่มีร่วมกันตลอดปี โดยมีเงินสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ บางครั้งจาก อบต.หรือเทศบาล มีบางครั้งคนไทยมุสลิมได้เข้าไปร่วมกิจกรรมที่ลานวัด บางครั้งพี่น้องชาวไทยพุทธก็มาร่วมกิจกรรมที่มัสยิด

นักศึกษาพุทธ มุสลิมและฮินดู ทั้งชาวไทยและต่างชาติร่วมเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันผ่านมุมมองและวิถีของชาวไทยมุสลิม ณ อาคารเรียนศาสนาอิสลามสำหรับเด็กประจำมัสยิด

โต๊ะอีหม่ามมัสยิดบ้านควน ได้เล่าต่อถึงประเพณี วัฒนธรรมของชาวมุสลิมในรอบ 1 ปี ซึ่งมีงานเมาลิด ซึ่งเป็นงานเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองวันเกิดของท่านศาสดามูฮัมหมัด (ช.ล) ซึ่งจะมีการทำบุญและกล่าวสรรเสริญท่านศาสดาในวันนั้น และวันอารียารอหรือวันอีด (วันอีด หมายถึง วันตรุษของชาวมุสลิม เพื่อการเฉลิมฉลอง วันแห่งการรื่นเริงซึ่งในรอบหนึ่งปีจะมี 2 วัน คือวันรายอ “อีดติลฟิตรี” (ซึ่งปีนี้จะอยู่ประมาณต้นเดือนตุลาคม) วันรายอนี้เป็นการเฉลิมฉลองหลังจากที่ชาวมุสลิมถือศีลอดเสร็จสิ้น วันนั้นเป็นวันที่สนุกสนานของชาวมุสลิม และอีกวันยารอหนึ่งคือวัน “อีดติลฮัจญฮา” หรือบางครั้งเรียกว่า “วัน

ออกฮัจญ์หรือวันอีดีใหญ่" วันรายอนี้เป็นวันที่ชาวมุสลิมเฉลิมฉลอง เพราะตรงกับเทศกาลประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะห์ ชาวมุสลิมที่มีความพร้อมจะต้องไปประกอบพิธีฮัจญ์ อย่างน้อยหนึ่งครั้งในชีวิตของทุกคน

หลังจากนั้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดำเนินมาถึงการเปิดโอกาสให้มีการซักถาม มีนักศึกษาท่านหนึ่งได้ถามเกี่ยวกับ "มัสยิดกับบะลาฮ" ว่าเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร โดยโต๊ะอีหม่ามได้ตอบว่า มัสยิดกับบะลาฮก็เหมือนกัน เป็นสถานที่ละหมาดเหมือนกันและทำพิธีกรรมต่างๆเช่นเดียวกันแต่แตกต่างกันที่ตัวอาคาร มัสยิดจะเป็นอาคารที่สร้างด้วยปูนซีเมนต์และติดพื้นแต่ "บะลาฮ" ตัวอาคารจะเป็นไม้ทั้งหมดหรือว่าครึ่งปูนครึ่งไม้ก็มี แต่ในปัจจุบันบะลาฮไม่ค่อยมีเท่าไรแล้วเขาจะสร้างเป็นมัสยิดเป็นส่วนใหญ่ในปัจจุบัน เพราะว่าไม้หายากและแพง วัฒนธรรมการสร้างมัสยิดก็เปลี่ยนไปมาก

ต่อมามีนักศึกษาอีกท่านได้ถามถึงกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้ว่าชุมชนตะโหนดมีผลกระทบอย่างไรบ้าง ซึ่งโต๊ะอีหม่ามของมัสยิดได้กล่าวว่า ปัญหาที่เกิดขึ้น ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่มีผลกระทบแต่อย่างใด โต๊ะอีหม่ามได้เล่าว่า อยู่กันมา 30 ปีไม่เคยมีความขัดแย้งตลอดการเป็นโต๊ะอีหม่ามเลย เพราะทุกคนอยู่ด้วยความเข้าใจกัน แต่ถ้าหากมีความขัดแย้งก็จะเอาคนกลางมาไกล่เกลี่ยกันเพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างกัน และเมื่อพบปะกันก็ทักทายกัน พูดคุยกัน ไม่ถกเถียงกัน ไม่เคยมีความขัดแย้งกัน ถ้าหากเป็นบทบัญญัติทางศาสนา เป็น "วาญิบ"(จำเป็น) เช่นการละหมาดหรือสิ่งที่มุสลิมทำไม่ได้ก็ไม่ร่วมกันให้เกียรติกัน และอีกอย่างที่เราร่วมกันได้เรามี การปรึกษาหารือกัน เป็นการพูดคุยกันในการแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นโดยใช้คนกลางมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ผิดก็ยอมรับผิดในสิ่งที่ทำ ไปสร้างความร่วมกันในเรื่องต่างๆระหว่างกันและปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค แต่จะแยกปฏิบัติกันเรื่องศาสนา ไม่ส่งผลกระทบจากเหตุการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้แต่อย่างใด และรู้สึกเป็นห่วงในฐานะเป็นพี่น้องกัน รู้สึกก็สะท้อนใจที่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดเพราะว่าการทำร้ายกันไม่ทำให้สังคมดีขึ้นเลย

หลังจากการเยี่ยมชมบริเวณในมัสยิด และบริเวณโดยรอบๆ ซึ่งมัสยิดแห่งนี้สร้างมาประมาณ 50 ปีซึ่งสภาพภายในจะสร้างโดยปูกระเบื้องอย่างร่มเย็น ใหญ่และกว้างพอสมควรในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวมุสลิม จะมีไม้อยู่ซึ่งชาวมุสลิมเรียกว่า "มิมบร์" ใช้เป็นที่เทศนาในวันศุกร์ของคอบเต็บ จะสูงจากพื้นพอสมควรและคนที่ฟังก็นั่งฟังกันในมัสยิด ส่วนบริเวณรอบๆนอกมัสยิดมีการตกแต่งด้วยต้นไม้หลากชนิดตกแต่งอย่างสวยงาม ทำให้บรรยากาศน่าอยู่ มีการพูดคุยกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างนักศึกษาและบรรดาคณาจารย์และชาวบ้านในพื้นที่ คำถามที่ตามมาหลังจากที่เสร็จสิ้นการแลกเปลี่ยนกันกับโต๊ะอีหม่ามแล้ว คำถามที่น่าสนใจเกี่ยวกับหลักการของศาสนาอิสลามในด้านต่างๆ โดยมีนักศึกษาถามว่า หลักการของอิสลามในเรื่องของการมีภรรยาหลายคนและทำไมถึงให้ผู้ชายมีภรรยาได้ถึง 4 คน เสมือนกับเป็นการเอาเปรียบผู้หญิงหรือเปล่า เป็นการเจ้าชู้หรือเปล่า ซึ่งมีนักศึกษาที่เป็นมุสลิมและชาวบ้านอีกหนึ่งคนช่วยกันตอบคำถามนี้ ว่าการที่ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้ 4 คนนั้น มีเงื่อนไข ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าว ซึ่งมีอยู่ใน อัล - กุรอานของชาวมุสลิมที่ ว่า "จงแต่งงานกับพวกนาง สองคน และสามคน และสี่คน เว้นแต่ความยุติธรรม ถ้าหากไม่สามารถให้ความยุติธรรมได้ ก็แค่คนเดียว"

ภาพการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนต่างศาสนา ณ มัสยิดบ้านควน ต.ตะโหมด

จากหลักฐานข้างต้นนั้น ถ้าหากมีความยุติธรรม และสามารถเลี้ยงดูได้ไม่ลำบาก และให้ความเท่าเทียมกันกับภรรยาทุกคน ให้ความรักเท่ากันเหมือนกันทุกคน จึงจะมีภรรยาได้ 4 คน ถ้าทำไม่ได้ อิสลามก็ห้ามการมีภรรยาหลายคน ให้มีคนเดียว และที่สำคัญในการให้มีภรรยาหลายคนได้นั้น เนื่องมาจากการมีภรรยาหลายคนเป็นการผดุงสังคมในแง่ที่ว่า เรื่องผัวเดียวเมียเดียวนั้นเพราะเมื่อมาพิจารณากันดูที่มีผัวเดียวเมียเดียว แต่จะไปเที่ยวช่องบ้างหรือไปมีเมียน้อยบ้างไม่รู้ก็คน แต่ถ้าหากเช่นระบบอิสลามไม่มีเมียน้อย แต่ทุกคนเทียมเท่ากันหมดในสถานการณ์เป็นภรรยา และไม่มีภรณยาน้อย โสภณิทั้งหลายที่ทำลายสังคมอยู่ และที่สำคัญผู้ชายมีน้อยกว่าผู้หญิง ดังนั้นเพื่อที่จะให้เกิดความสมดุล ซึ่งไม่เป็นการเจ้าชู้ แต่อย่างไรเนื่องจากที่สามารถเลี้ยงดูและให้ความยุติธรรมแก่ภรรยาได้อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งมีมิติของหลักความศรัทธาและหลักปฏิบัติเชื่อมโยงกับพระเจ้าด้วยเช่นเดียวกัน ต่อมาเป็นการแลกเปลี่ยนกันในเรื่องขอบเขตระหว่างผู้หญิงและผู้ชายมีแค่ไหนห้องผู้หญิงคนหนึ่งถามขึ้นอย่างสนใจ มีชาวบ้านได้กล่าวว่ ขอบเขตระหว่างชายหญิงนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและเป็นเรื่องเปราะบางมาก ตลอดจนเป็นเรื่องที่เสียหายมากในแง่เพศตามทัศนะอิสลามเพราะ พลาดแล้วพลาดเลย อิสลามห้ามไม่ให้ผู้ชายและผู้หญิงอยู่ด้วยกัน 2 ต่อ 2 ในที่ลับตาคน เพราะต้องทำให้มีบุคคลที่ 3 อยู่คือ "ซัยฎอน" หรือถ้าอยู่ 2 ได้แต่ต้องมีมะรอมอยู่ด้วย (มะรอม คือ บุคคลที่ไม่สามารถแต่งงานกันได้ เช่น น้องชาย พี่ชาย หรือ พ่อชลช) ซึ่งถ้าพลาดพลั้งในเรื่องการได้เสียนั้นโทษการทำซินา (การซินา คือ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานกัน) นั้นมีโทษหนักคือการเฉียน 100 ครั้งเฉพาะโทษในโลกนี้เท่านั้นยังไม่รวมถึงการลงโทษในโลกหน้า ถ้าหากเป็นผู้ที่มีครอบครัวแล้วโทษในหลักการของศาสนาอิสลามโทษจะ

หนักกว่ายังไม่แต่งงาน โทษจะเป็นการขวางด้วยก้อนหินจนตาย มีการแลกเปลี่ยนกันในหลายๆด้านและหลายแง่มุม หลายมุมมอง ชาวบ้านที่มาแลกเปลี่ยนเป็นผู้หญิงที่มีครอบครัวแล้ว เลย์รู้สึกในเรื่องหลักการอิสลามพอสมควร และอีกคำถามหนึ่งที่มีนักศึกษาถามเกี่ยวกับการคบกันระหว่างชายหญิงว่ามีขอบเขตแค่ไหน มีนักศึกษาและชาวบ้านตอบว่าหลักการในคบหากันระหว่างชายหญิงนั้นอิสลามได้ห้ามระบบแฟน การไปไหนด้วยกัน 2 ต่อ 2 ที่ยังไม่ได้แต่งงาน เพราะว่าจะอาจจะทำให้เกิด "ฟิดนะฮ์"ที่ไม่ดีขึ้นในสังคม ถ้าหากจะแต่งงานกันก็สามารถสืบหาข้อมูลของผู้นั้นได้ จะเป็นทางเพื่อน พี่ น้องหรือว่าทางพ่อแม่ก็ได้ไม่จำเป็นต้องไปไหนด้วยกัน 2 คน เพียงเพื่อเรียนรู้กันและกันเท่านั้น ด้วยการผ่านคนกลางดีกว่า ในการให้ข้อมูลว่านิสัยเป็นอย่างไร มีพี่น้องกี่คน เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นในสังคมตามมา ถ้าไม่ทำอย่างนี้อิสลามมองในแง่การป้องกันดีกว่าการมาไล่แก้ไขตามหลัง

ผู้ร่วมกิจกรรมเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ ภายในบริเวณมัสยิดบ้านควน และถ่ายรูปร่วมกันเป็นที่ระลึก ณ ลานหน้ามัสยิดบ้านควน

หลังจากการซักถามข้อสงสัยและแลกเปลี่ยนกันแล้ว ก่อนที่จะไปมีการถ่ายรูปหมู่ทั้งหมดร่วมกันกับชาวบ้านและเด็กๆที่มาเยี่ยมเยียนนักศึกษาเพื่อเป็นที่ระลึก โปรแกรมต่อไปคือไปเยี่ยมสุสานที่สร้างร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ที่อยู่ใจกลางหมู่บ้านทั้ง 2 หมู่บ้าน ที่ตั้งก็ตั้งอยู่ในพื้นที่ประมาณ 5 ไร่ ที่เป็นของชาวไทยมุสลิมก็มีที่ศพที่ฝังกันเป็นแถวยาว ที่เป็นของพี่น้องไทยพุทธก็มีโกฏิ เป็นที่เก็บกระดูกของพี่น้องชาวไทยพุทธ อีกฝั่งหนึ่งของสุสานยังมีเมรุที่เผาศพของพี่น้องชาวไทยพุทธ และยังมีที่ฝังศพของพี่น้องที่มีเชื้อสายจีนที่ฝังรวมอยู่ด้วยแต่มีการแบ่งโซนกันชัดเจน ในกลางสุสานมีสิ่งที่น่าสนใจอย่างหนึ่งคือ มีเสาอยู่ตรงกลางอยู่ต้นหนึ่งมีผ้าพันรอบต้นและสิ่งนี้เป็นสัญลักษณ์ของลุงทวดซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยพุทธที่มีปัญหาที่จะมาที่นี่ บางที่มาแก้บน ซึ่งมีลุงวรรณที่เป็นคนอธิบายความเป็นมาที่ฝังศพลุงทวดและสุสานที่นี่ ตามตำนานที่เล่าต่อกันมา เลย์เป็นที่เคารพบูชาของชาวไทยพุทธ

ส่วนที่ 4 คณะทัศนศึกษาเดินทางเยี่ยมชมสุสานบรรพบุรุษร่วมของชุมชนตะโหนด

คณะผู้เข้าร่วมโครงการเยี่ยมชมสุสานร่วมของคนสองศาสนา ซึ่งเป็นศูนย์รวมใจและสถานที่ทำบุญประจำปีของคนทั้ง 2 ศาสนา ในหมู่บ้านตะโหนด

ส่วนเมรุที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนั้นยังสร้างไม่เสร็จก็ใช้กันอย่างนั้นแหละ เพราะว่ามันมีเรื่องอยู่อย่างหนึ่งที่เป็นที่รู้จักหรือว่าเป็นความเชื่อของชาวบ้าน รู้กันคือว่าคนที่สร้างเมรุนี้ คนที่สร้างมักจะมีอันเป็นไป เช่น บางคนเมื่อสร้างเสร็จก็ถูกแทง บางคนถูกรถชนและเมรุที่เขาสร้างนั้นแหละเผาตัวเอง จึงทำให้สมัยหลังคนในหมู่บ้านไม่กล้าที่จะสร้างให้มันใหม่และเสร็จ ส่วนการเผาศพที่สุสานแห่งนี้ก็ใช้เมรุตัวนี้เป็นหลักในการเผา บางครั้งก็เห็นศพโดยไม่มีอะไรห่อหุ้มก็ทำกันอย่างนั้นแหละ เมื่อก่อนคนพุทธจะฝังบ้างเผาบ้างแต่สมัยหลังชาวไทยพุทธจะเผากันมากขึ้น ส่วนการฝังศพของชาวไทยมุสลิมนั้นจะเป็นการฝังเรียงกันที่เป็นญาติกัน และสัญลักษณ์ของชาวมุสลิมจะปักเสาที่หัวและท้ายหลุมฝังศพ เขาเชื่อกันอย่างนั้น ชาวมุสลิมเมื่อตายแล้วจะนำมาฝังรวมกันที่นี้เรียกว่า “กูโบร์” ทุกศพจะต้องเป็นอย่างนั้นแต่จะแยกกันระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม คนละฝังกัน ในที่นี้จะมีที่ฝังศพของคนทุกกลุ่มไม่ว่าพุทธ อิสลาม หรือว่ามีเชื้อสายจีน ที่ฝังศพของเขาจะเป็นการฝังและก่อปูนขึ้นมาและติดชื่อข้างหน้า เวลามีคนในหมู่บ้านเสียชีวิตไม่ว่าชาวไทยมุสลิมหรือชาวไทยพุทธจะมาเยี่ยมกัน มาส่งศพเหมือนกัน เวลาพี่น้องมุสลิมเสียชีวิตพี่น้องไทยพุทธก็ไปช่วยงานที่เขาตาย เวลาเขาทำบุญ 7 วันหรือว่า 40 วันคนไทยพุทธเข้าไปร่วม เพราะคนมุสลิมเวลามีคนตายเขาจะทำบุญให้กับคนที่ตายไปเมื่อครบ 7 วันครั้งหนึ่ง และครบ 40 วันครั้งหนึ่ง ชาวไทยพุทธเข้าไปร่วมและเวลาพี่น้องชาวไทยพุทธเสียชีวิตพี่น้องชาวมุสลิมก็มาเยี่ยมและมาส่งศพเวลาเผาเป็นประจำ อย่างนี้ทุกครั้งที่มีคนตายในหมู่บ้าน และก็คำถาม

อีกมากมายที่ถามเกี่ยวกับการร่วมกันในการจัดการศพระหว่างศาสนาที่หมู่บ้านแห่งนี้ที่ทำให้อยู่รวมกัน
ได้ในที่เดียวกัน

หลังจากที่การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องราวเกี่ยวกับการจัดการศพร่วมกันของ
ชุมชนตะโหมดแล้ว อาจารย์โชคชัยได้กล่าวขอบคุณลุงวรรณที่ให้เกียรติมาให้ความรู้กับนักศึกษาในวันนี้
หลังจากนั้น คณะนักศึกษา คณาจารย์ และบุคลากรก็เดินทางกลับมหาวิทยาลัยโดยสวัสดิภาพ

คณะผู้เข้าร่วมโครงการเดินทางกลับถึง ม.อ.หาดใหญ่ โดยสวัสดิภาพ

สรุปข้อคิดเห็นจากแบบสอบถามโครงการทัศนศึกษาเรียนรู้ชุมชนพหุวัฒนธรรม
กิจกรรม “เมื่อนักศึกษามุสลิมเยือนวัดและนักศึกษาพุทธเยือนมัสยิด”
ณ ชุมชน ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง (ครั้งที่ 2)
วันเสาร์ที่ 23 สิงหาคม 2551

ประเด็นคำถามก่อนการศึกษาชุมชน

1. เหตุผลที่ท่านเลือกเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้

- วิถีชีวิตของชาวมุสลิมมีความน่าสนใจมาก
- เพราะเพื่อนชาวต่างชาติชวนกันไปกับพวกเขาและเป็นการขอบคุณที่ได้ช่วยงานพวกเขา
- เพื่อนต่างชาติชวนมาเข้าร่วมและคิดว่าเป็นโครงการที่แปลกเพราะมีทั้ง 2 ศาสนา
- อยากรู้ – อยากเข้าใจ ในศาสนาพุทธมากขึ้น
- อยากมาหาประสบการณ์มาดูชุมชนตะโหมด
- อยากจะทราบถึงวิถีชีวิตของพี่น้องที่เป็นชาวไทยพุทธ ในการใช้ชีวิต มีวัฒนธรรมอะไรบ้าง
- อยากเข้ามัสยิด อยากเรียนรู้วิถีชีวิตต่างวัฒนธรรม
- อาจารย์ให้ไปร่วมเรียนรู้

2. การเดินทางทัศนศึกษาครั้งนี้ ท่านคาดหวัง “ความรู้” เรื่องใด

- การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการแลกเปลี่ยนแนวคิดทางศาสนา
- อาจจะได้รับความรู้เกี่ยวกับศาสนาพุทธมากขึ้น
- การได้เรียนรู้วัฒนธรรมต่างๆ
- ความเข้าใจในพุทธศาสนา
- ความสัมพันธ์ของคนไทยพุทธกับไทยมุสลิมว่าอยู่ร่วมกันอย่างไร
- วิธีการใช้ชีวิต ท่ามกลางความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม
- ความเป็นไปในความจริงที่ปรากฏ อิสลามกับพุทธ

คำถามหลังจากการศึกษาชุมชน

3. จากการศึกษาชุมชนพหุวัฒนธรรมในครั้งนี้ ประเด็นใดที่ท่านประทับใจ

- การอยู่ร่วมกันระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิมอย่างลงตัว มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันดีมาก
- การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ภายใต้อาณัติความแตกต่างทางศาสนา
- การที่คนสองศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้และสิ่งที่ประทับใจมาก คือ การทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกัน
- การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

- การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม การอยู่ร่วมกันโดยไม่มีเรื่องบาดหมางขัดแย้งกัน
- การฝังศพระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม
- มีผู้มีความรู้ ในระดับที่เท่ากัน ให้ความรู้ดีมาก

4. จากการศึกษาชุมชนครั้งนี้ ประเด็นใดบ้างที่ทำให้ท่านเข้าใจเพื่อนต่างศาสนามากขึ้น และท่านเข้าใจว่าอย่างไร

- เข้าใจในข้อปฏิบัติในศาสนาอิสลามบางประการ เช่น วันศุกร์ของทุกๆ สัปดาห์ผู้ชายทุกคนจะต้องมาที่มัสยิด
- เราไม่ควรแยกหรือแสดงออกถึงความแตกต่าง เราสามารถอยู่ร่วมกันได้ถึงแม้ว่าจะต่างศาสนาก็ตาม
- เข้าใจว่าบางอย่างทั้งสองศาสนาสามารถทำร่วมกันได้เป็นอย่างดี
- ความเห็นอกเห็นใจกัน และเข้าใจซึ่งกันและกัน
- ต้องรับประเพณีต่อกัน โดยปรึกษาหารือ ค่อยพูดค่อยจากัน ไทยมุสลิมต้องปฏิบัติตามศาสนาของตนเองโดยเคร่งครัด ซึ่งนอกจากเรื่องเกี่ยวกับประเพณีและศาสนาแล้วชาวไทยมุสลิมก็ยินดีช่วยในกิจกรรมต่างๆ ของสังคมเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ร่วมกับไทยพุทธ
- การร่วมกิจกรรมระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมไม่ใช่ว่า ชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมจะหลับตาข้างหนึ่งแล้วเข้าร่วมพิธีของต่างศาสนา แต่ต่างฝ่ายก็มีจุดที่จะรักษาไว้ คือ เข้าร่วมกันในทางสังคม ไม่รวมกันทางศรัทธา
- บริบททางประวัติศาสตร์

สำหรับนักศึกษาต่างชาติ มีผลการร่วมกิจกรรม ซึ่งมาจากข้อคิดเห็นในการตอบแบบสอบถาม ก่อนและหลัง โครงการทัศนศึกษาเรียนรู้ชุมชนพหุวัฒนธรรมฯ ดังนี้

Survey Form: **Educational Travel Project for Learning about Harmonious Ways of Living in Plural Community** “When Muslims visit the temple and Buddhists meet the mosque” at **Tamode Community, Tamode District, Phattalung, Thailand**

August 23, 2008

Pre – trip Questions

1. Why did you join this activity?

- Because I want to learn how the people (Thai People) live in Phattalung. This is the first time I will go to Phattalung.
- Because I want to know more deeply about Thai's culture, for justice. How do the Thai people, in life style, base on the Buddhism?
- I would like to study about living in Multicultural community
- Because it developed a good relationship between two communities and a peaceful environment in Southern Thailand. This should be practiced from the school and it will help for coming generations to live in peace and good environment and to build up Thailand as one of the developed countries.
- Because my friend asked me to join.
- I can learn about the culture of Thailand. I want to know the relationship between Buddhist people and Muslim people. I just want to look around the places in Thailand.
- I joined in this activity because I heard about this project from my friends, and they said that this activity joins together Muslims and Buddhist people, and that we can learn from each other.
- I followed this activity because my friend registered my name. After the briefing, it becomes interesting to know how the different religions can live together in peace and harmony.
- As I am foreigner, I am interested in knowing the culture of Thailand (Buddhist and Muslim), to visit the different places in Thailand, and interact with people for knowing their daily activity and communication between different communities etc.
- Because I want to learn more about Thailand, like the Muslim religion here.

- I would like to get more information about religions in Thailand
- To have more religious knowledge, in order to understand people from different religions.
- First, I heard about this activity from my friend at Hero industry, and then I ask him what kind of activity it will be and after that I was interested.
- I want to have more information about religions in Thailand.
- Since most Chinese people believe in no religion I have little knowledge about Muslims and Buddhist. I would like to know more about some basic information of different religions.
- I want to know the other part in the Southern Thailand where Muslim and Buddhist live in harmony.
- Because I am really wondering how can Muslim and Buddhist live in peace. This is something I have never heard before. I want to learn something about the normal life of Muslim and Buddhist in the Southern Thailand.
- Because I want to know more about harmonious multicultural living in Thailand, especially members of the Muslim community living in the Thai Buddhist majority.
- By following this activity, I hope that I will have a chance to see the traditional Thai culture, and is interesting to know more about the Southern culture. Perhaps, I will gain more knowledge about diversity in the world.
- Because I want to learn many things about Phattalung community. As we know we are from different countries so that will differ: cultures, languages and environment. And because I want to visit and know other cultures, special Thai cultures (Thai society)
- Because I want to learn about Thai culture and Thai value more deeply. Because I know that in Thailand, many conflicts occurred between Muslim and Buddhists
- I heard from my friend about this activity, Muslim religion and Buddha religion. So I want to know more about this activity.
- First, I want to learn many things while staying in Thailand and about the changes in her social history. I wonder about the present social life and the differences between Buddhist and Muslim; if there is any conflict, how they solve their problems and others social aspects. Finally, enriching my knowledge is positive.
- For join a trip about harmony and peace between Buddhist and Muslim in Thailand, to see Buddhist and Muslim community (mosque, temple, imam and monk)
- I want to have more information about religion in Thailand.

2. What knowledge do you expect to get from this activity?

- I want to know about Thai culture and how the people live together. Then I want to see about the Thai architecture, people jobs, etc.
- I expect to get information about the relationship between Muslim people and Buddhists People in their daily living. I always would like to get more information about the conflicts in the 3 provinces in Southern Thailand.
- Experience, knowledge, relationship
- During this activity we can meet the people, educated and uneducated people, and deal with this conversation.
- About the mixed cultures in Thailand.
- The culture of Thai. The relationship between Buddhist and Muslim.
- I hope that from this activity I can get many aspects about how Muslim and Buddhist can live together in harmony in this city.
- To know how the people in Thailand can live in harmony in different aspects and perspectives of live. To know more about Thai culture.
- Knowledge about culture unity in different communities, and understanding about other religions.
- How about their lives here? What are their opinions about the relationship between Muslim and Buddhist?
- How do Muslim and Buddhist live together? Is there any problem when Muslim and Buddhist are studying together? How do they solve the religion problem?
- To learn about different cultures from different countries, about different religions in Thai provinces.
- The relationship between Muslim and Buddhist.
- How could Muslim and Buddhist get along with each other in peace? What's the solution when conflicts happen daily?
- The way of Thai people to mix their cultures together. Like it is said in the question.
- I am very interested to know more about this community that contain different religions and can show respect for each other. I believe that the diversity is a worth thing if every people can understand and have a harmonious life. I hope this peaceful way will spread to other places. Keep this as great!

- How the Thai culture applied in community system, how the diversity will make the unity and respect, how local government provide services to establish unity in different culture, religion, people.
- I want to learn about the values of Buddhists, the activities in temple and mosque, and about Muslim in Thailand. How the Thai Muslims and Thai Buddhists live together in peace.
- How they keep the harmony in their community, comparing to the pluralism in other places.
- How they make to have good relations between Muslim and Buddhist, and to live in peace and harmony. To share and learn more about relationship between the people from different religions.
- How Muslims and Buddhists live together.

Post- trip Questions

1. What is your most important impression from this participation?

- I'm very glad to see that the people from this community, with different religions, live together in peace. This is one example of a community where the people can respect each other. I think all people in the world can live together if they can respect and help each other.
- The people that live in Tamode never talk bad about their experience in the relationship between Muslim and Buddhist living together.
- We just can see the relationship symbolically, not in the real living.
- Good and spread to other province.
- I can know how different cultures can make a unity.
- The most important impression from this trip is that Muslim people and Buddhist people can live together in peace. I think this is very nice.
- The people in Tamode are very kind and generous. They also can be tolerant with the others even if they have a different religion.
- It is good for peace and wealth of the nation.
- The leader of one Muslim community is very kind, and his opinions are about living together with Buddhist peacefully.
- I traveled in this special zone where even if some of the people have different religious faith, they can live and work together in society.

- We can see a social organization and culture from Thailand
- Sometimes there are some activities that can permit to different religions to have communication.
- I find out that in this region, even if the people have different religious faith, they can still live their lives in harmony for so many years.
- Buddhist – Muslim can differ between their social and religious life.
- The local villagers are kind heart, and the temples and the mosques are pretty. I find out the principle for living in peace and harmony with different religious people.
- This is a very good trip to open our mind; the hospitality of both communities impressed me.
- Very happy and glad to join Phattalung trip; I am proud to have studied this project; I have a hot information about peace and harmony.
- I found out that in this special zone some of the people have different religious faith, but they can live and work together.

2. What is your new perspective or idea that you learned from this activity, especially religious issue?

- I learned that Muslim and Buddhist people could live together even if they have different principles. However, we cannot mix the religions together. But we can live and participate in social activities together because humankind can't live alone.
- I think that the most important thing of this activity is: how to apply our beliefs for living together with other religions and other cultures. We should be more tolerant with the other religions but the religious principle cannot tolerate each other.
- There are some communities able to live together in harmony (peace) even if they have different religions.
- Why can't government take steps in developing the common educational system for all religions?
- Every people have to keep good relationship with different religions and help each other.
- I think that all of us can live peacefully together, whatever our religions are; we can live in peace and work together, even if we are different.
- The most important idea is that we have different religions, but we must be respectful with each other and live in peace.

- In my opinions everyone that lives in the same country should have respect for each other, and built cooperation between them. And also raising awareness of the people to prevent or avoid issues can be a trigger for destruction of the country.
- Actually I am from India and I found that India is quite forward in this issue. In India Hindu and Muslim celebrate their festivals together (religious festivals too)
- In my own opinion, I think that the biggest problem, and to solve it, is to make the people from here to become rich and to treat them kindly. If this can become true, no one wants to fight or does anything bad to the society.
- I think there is no problem that people from different religions could live together peacefully. But first of all, they should not reject the people from the other religions and try to understand each other.
- We can see and learn that two religious communities can learn to live together without conflict. From this context, we can see: different is beautiful
- People still need to solve religious issues, but the relationship between different religions must become better.
- Using force must not be the only way to solve religious issues, but by talking to people who have different religions. And this experience is so important and useful that it should be used worldwide.
- In my opinion, when we want to live together into a multicultural society, what we must concern is our similarities, not our differences. In religion, we must show our universal value, no matter in what religion we belong to. The universal values are: peace, helping each other, etc., but do not mix each religious ritual together.
- In the religious ceremonies, Buddhist and Muslim often do/share the ceremony together, for example in the funeral ceremony. But, some Muslims don't want to join Buddhist ceremony; they don't want to mix their beliefs to other religion. Both religious communities maintained the peace in this area.
- I think that the problem solving for religious issues is love: love people, love life, love anything and give up using force.

“ Thank you for coming and greeting our relationship”

รายชื่อผู้เข้าร่วมโครงการทัศนศึกษาเรียนรู้ชุมชนพหุวัฒนธรรม
กิจกรรม “เมื่อนักศึกษามุสลิมเยือนวัดและนักศึกษาพุทธเยือนมัสยิด”

ณ ชุมชน ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง (ครั้งที่ 2)

วันเสาร์ที่ 23 สิงหาคม 2551

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	สังกัด
1.	M. FATHONI	คณะพยาบาลศาสตร์
2.	DEWI H	คณะพยาบาลศาสตร์
3.	SUHARTINI ISMAIL	คณะพยาบาลศาสตร์
4.	NUNUNG	คณะพยาบาลศาสตร์
5.	WENY	คณะพยาบาลศาสตร์
6.	LIA	คณะพยาบาลศาสตร์
7.	YESI	คณะพยาบาลศาสตร์
8.	SARIFAH	คณะพยาบาลศาสตร์
9.	NEILISH	คณะอุตสาหกรรมเกษตร
10.	PALLANI	คณะอุตสาหกรรมเกษตร
11.	D. JAKA	คณะอุตสาหกรรมเกษตร
12.	Z. AMRONI	คณะอุตสาหกรรมเกษตร
13.	MAJID	คณะอุตสาหกรรมเกษตร
14.	DINA	คณะอุตสาหกรรมเกษตร
15.	ALCBAR	คณะอุตสาหกรรมเกษตร
16.	RETAO	คณะอุตสาหกรรมเกษตร
17.	MUDY ACUATI	คณะอุตสาหกรรมเกษตร
18.	SRI	คณะอุตสาหกรรมเกษตร
19.	นายอภิพันธ์ เสียมใหม่	คณะอุตสาหกรรมเกษตร
20.	นางสาวมะลิ แซ่ไซ้	คณะวิทยาการจัดการ
21.	Wang Xianwei	คณะวิศวกรรมศาสตร์
22.	Huang Yunfei	คณะวิศวกรรมศาสตร์
23.	Sui yifan	คณะวิศวกรรมศาสตร์
24.	Liu yi	คณะวิศวกรรมศาสตร์
25.	Fu dongjing	คณะวิศวกรรมศาสตร์

รายชื่อผู้เข้าร่วมโครงการทัศนศึกษาเรียนรู้ชุมชนพหุวัฒนธรรม
กิจกรรม “เมื่อนักศึกษามุสลิมเยือนวัดและนักศึกษาพุทธเยือนมัสยิด”
ณ ชุมชน ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง (ครั้งที่ 2)
วันเสาร์ที่ 23 สิงหาคม 2551

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	สังกัด
26.	DaDa	คณะวิศวกรรมศาสตร์
27.	Am	คณะวิศวกรรมศาสตร์
28.	Cao ling	คณะวิศวกรรมศาสตร์
29.	Kuan shilei	คณะวิศวกรรมศาสตร์
30.	พ.ต.ท.คมกฤช ศรีสงค์	บัณฑิตวิทยาลัย
31.	นายครุศักดิ์ สุขช่วย	บัณฑิตวิทยาลัย
32.	นายปิยวัฒน์ โกกัฬา	บัณฑิตวิทยาลัย
33.	คุณสารัตน์ สองเมืองสุข	บัณฑิตวิทยาลัย
34.	นายเจริญพงศ์ พรหมศร	บัณฑิตวิทยาลัย
35.	คุณวัลย์ศิริ จิตตะเสน	บัณฑิตวิทยาลัย
36.	นายปรีสร มะเกะ	ห้อง 9 ศูนย์ข่าวภาคใต้
37.	นายอัมรินทร์ วัจนศิริ	ห้อง 9 ศูนย์ข่าวภาคใต้
38.	นายผล เพชรฤทธิ์	ห้อง 9 ศูนย์ข่าวภาคใต้
39.	ดร.อุมาพร มุณีแนม	คณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม
40.	นายโสภณ ชีวะพันธ์	หอสมุดคุณหญิงหลงฯ
41.	อ.โชคชัย วงษ์ธานี	สถาบันสันติศึกษา
42.	คุณรุจิเรจ ไตรภูมิ	สถาบันสันติศึกษา